

Det røde egeren

kan gnave bark af skovtræer

En skov på Midtsjælland har mange barkskader på især yngre træer af bøg og ær.

Skaderne skyldes egeren som fjerner barken for at spise vækstlaget.

- Se den bøg – der er fjernet 20 cm bark her i brysthøjde. Deroppe er der forsvundet 30 cm, og igen en plet i 4 meters højde. Skaderne går næsten hele vejen rundt om stammen, så det er lige før træet vil gå ud.

Palle Nielsen viser rundt i sin skov ved Osted som ligger mellem Roskilde og Ringsted.

Vi ser på et mindre træ som er ca. 10 cm i brysthøjde. Palle Nielsen er bekymret, for der er mange træer i hans skov der har store bare pletter.

- Det er jo et af de træer vi skal bygge på i fremtiden, siger Palle Nielsen, ærgerligt. Og derovre står et andet hvor næsten en halv meter er revet af. Det er sket for et par år siden, og træet har nu dannet kallusvæv i kanten i et forsøg på at lukke hullet.

- Hvis ikke der kommer mere gnav kan skaden blive overvokset. Men der kommer en varig skade i veddet så det kan ikke bruges til andet end brænde.

Vi har kigget på to træer som er 6-8 meter høje. Over dem står ældre bøge der er 25 meter høje. Vi opdager pludselig at to af træerne har flere store skader oppe i kronen i 15-20 meters højde.

Flere skader for hvert år

- Hvordan er skaderne opstået?

- Det er egeren, siger Palle Nielsen. Jeg ved det, for jeg har grebet dem på fersk gerning.

- Det startede så småt for tre år siden, hvor jeg så noget jeg troede var billeskader. Året efter så jeg nogle bøge der var ved at gå ud

- Gnavet giver varige skader på de træer der er ramt, siger skovejer Palle Nielsen. Selvom de overlever vil de have så store barkskader at træet kun kan bruges til brænde – og det giver tab for fremtidige generationer.

fordi de var ringet – og siden er gnavet taget til i omfang.

Vi kører videre og går ud et nyt sted. Vi finder en bøg på 8 m hvor der er revet næsten 2 m bark af. Og en ær af samme højde som er stort set afbarket fra mandshøjde og til toppen.

- Angriber de alle træarter?

- De går især på bøg, men også ær, stilkeg og rødeg kan gnaves. Derimod sker der ikke noget med ask, birk, kirsebær eller nåletræer.

- De gnaver træer med en diameter i brysthøjde mellem 6 og 15 cm, og i en højde mellem 2 og 10 m over jorden. Stammen eller grenen må ikke være tykkere end at egeren kan gribe fast omkring den. Det er

Egerngnav på bøg der er ca. 8 meter høj.

nyt for mig at de også går i kronen på store træer.

Vi kører videre til et tredje sted. I kanten af vejen står en rødeg som er næsten ringet i fem meters højde.

- De fleste skader findes på løvtræer der står i nærheden af nåletræer. Dyrene får dækning i de graner som står ti meter fra rødegen.

- Hvornår sker gnavet?

- Det sker i april-juni, og mest i maj – når der er saftstigning. På det tidspunkt er barken løs og let at rive af. De spiser ikke selve barken, men det grønne vækstlag (lige under barken, dér hvor træets tilvækst sker, red.). De bider hul et sted på barken, og så kan de rive lange flager af.

Denne cær er gnavet fra mandshøjde og næsten til topknoppen.

Gnavet er i reglen på 20-40 cm længde. Men her har egernet taget næsten 2 meter bark.

Træet forsøger at overvokse skaden, og det lykkes nok. Men veddet har fået en varig skade.

Måske fødemangel

Skoven hedder Bondeskoven. Den er på 40 ha og er meget varieret. Der er et stort antal bevoksninger med mange træarter, både løv og nål.

Der er en lokal landevej langs med skellet mod nord, vest og syd. Ud til denne vej ligger en række huse – og de er måske indirekte årsag til skaderne.

- Jeg tror problemet er opstået fordi der lægges foder ud til fugle om vinteren fra flere af husene. Foderet spises også af egernet, og så bliver bestanden større end normalt. Når foråret kommer mangler de føde, og så gnaver de bark af løvtræerne for at komme ind til det saftige vækstlag.

- Skaderne startede nemlig her i vestkanten – men nu findes det overalt i skoven. De voksne egern har sikkert lært ungerne hvordan, så der bliver flere og flere som får den vane.

- Vi har tidligere haft en skovmår i området, og den har sikkert holdt egernbestanden nede. Men den er forsvundet.

- *Hvor stort omfang har skaderne?*

- Jeg vil tro omkring 300 træer indtil nu. Men antallet stiger år for år.

- Indtil nu er det primært yngre træer det er gået ud over. Men det er jo dem der skal give indtægter til skoven om 30-50 år. Hvis de har fået store barkskader som unge kan træet ikke bruges til andet end brænde.

- Man kan også frygte at det vil brede sig til naboskovene. Der er

kun 500 m til Ebberup Skov som er en del af det store skovkompleks der bl.a. omfatter Bidstrup, Skjolde-næsholm og Svenstrup.

- *Hvad vil du gøre?*

- Jeg har haft besøg af lektor i forstzoologi Hans Peter Ravn fra Skov &

Erfaringer med egerngnav

Bror Bejer Petersen skriver i sin Forstzoologi fra 1968 at der kendes en række eksempler fra udlandet på at egern kan foretage barkskrælning. Det drejer sig især om skovfyr og lærk. Barken trækkes af i maj-juni så det næringsrige vækstlag blottes og begnaves.

Han tilføjer at herhjemme kendes egernskrælning "i mindre omfang" fra "yngre bøg".

Der er anrettet "betydelig skade" ved et par lejligheder på lærk. I 1946 blev 50-75% af stammerne skadet i en bevoksning på 1 ha med 8 m høj sudeterlærk i Sjælsølund Skov. Mindre skader kendes fra Fussingø i 1934 på europæisk lærk og fra Meilgård og Slagballe Plantage i 1949.

Skaderne i Bondeskoven synes at være mere omfattende end Bror Bejer skriver, og de omfatter løvtræer. Til gengæld er der ikke skader på de mange lærk i Bondeskoven.

Landskab. Han var helt målløs over skaderne, og han foreslog bortskydning af de ret få dyr der må være tale om.

- Egernet er som bekendt fredet, så derfor vil jeg nu søge en dispensation til regulering. Det skal ske mens man kan se dyrene, inden løvspring.

Skader i andre skove?

Efter besøget i Bondeskoven kørte jeg over til den nærmeste naboskov, Ebberup Skov under Eriksholm, for at se om der var skader.

Undervejs mødte jeg skovarbejder Henrik Guldborg, som var i gang med at skove mellemaldrende eg, og fortalte ham om skaderne. Han har i de sidste fire år arbejdet på en række ejendomme omkring Osted - men han havde ikke set den form for skader som findes i Bondeskoven.

Så forhåbentlig har vanen med barkgnav ikke spredt sig til flere skove.

sf

Skovens redaktion hører meget gerne fra andre skove med skader fra egern.

Hvem får flest kvalitetsplanter og færrest anlagsproblemer? Spørg en FORSTPLANT-kunde!

Det grå egern

– et muligt skadedyr

Det grå egern fra Nordamerika laver store skader i skove i England og Norditalien.

Egernet gnaver bark på de fleste betydende skovtræer. Det er aggressivt over for mange dyr og er næsten umuligt at bekæmpe.

På sigt kan det grå egern også ventes i Danmark.

Det røde egern har voldt en del skader hos Palle Nielsen på Bondeskovgård – som vist i forrige artikel.

Men det er ikke noget mod hvad skovejere i England og Norditalien er ude for. Ikke fra det røde egern, men fra dens nordamerikanske fætter, det grå egern. Der er mange steder så store skader at skovejere stopper med dyrkning af de mest sårbare arter.

Det grå egern gnaver også bark i frugtplantager og haver. Det grå egern udkonkurrerer det røde egern, som snart vil uddø i England og Wales. Og den går også hårdt til en række småfugle.

Det grå egern er indført

Det grå egern stammer fra Nordamerika og blev indført til England i perioden 1876-1920 på forskellige lokaliteter. Det har siden spredt sig til hele England samt dele af Skotland og Irland.

Det grå egern er ret populært blandt besøgende i parker. Det er lettere at få øje på end det røde egern, det færdes mere på jorden, og det er ikke så sky.

Skader på træer

Det grå egern fjerner bark fra stamme og større grene for at æde

Det grå egern fra Nordamerika ...

... truer med helt at udrydde det røde egern fra De britiske Øer.

Grå egern

Sciurus carolinensis

Væsentlig større end det røde egern, 24-30 cm, 400-800 gram. Det har ingen hårduske på ørerne.

Føde: Agern, bog, kastanier og hasselnød, men også frugter, korn, svampe, fugleæg, rødder, knopper, skud og bark. Det grå egern går ikke i dvale, men æder hele året.

Bygger reder i hule træer og tveger i 6-15 meters højde. Får 2-3 kuld om året med 5-6 unger pr. kuld. Levetiden er 6-8 år. I gode områder lever typisk 8 dyr pr. ha.

Det tilbringer ret meget tid på jorden og er ikke så sky over for mennesker som det røde egern.

Naturlige fjender: I Europa kun duehøgen. I Nordamerika også rødlos, vaskebjørn, ugler og andre rovfugle. Det er bærer af parapoxy-virus, men bliver ikke sygt af virusen.

Rød egern

Sciurus vulgaris L.

Klart mindre end det grå egern, 20-28 cm, 250-300 gram. Det har tydelige hårduske på ørerne. Bemærk at på Fyn og Østjylland findes der en sort form af det røde egern.

Føde: Frø af skovfyr, samt lærk og gran. Desuden nødder, svampe, frugter fra træer og buske samt fugleæg.

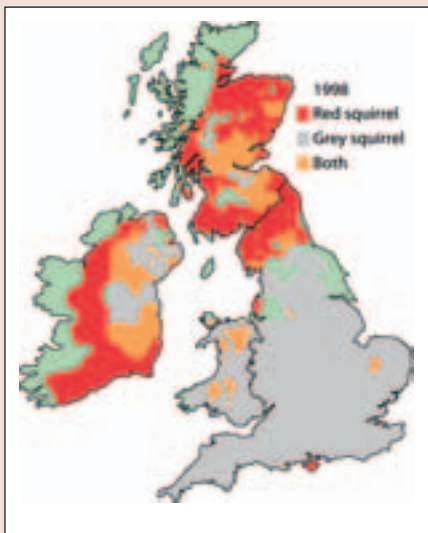
Bygger reder i tveger. Får 1-2 kuld om året med 2-3 unger pr. kuld. I løvskov eller nåleskov kan der leve 1 egern pr. ha.

Naturlige fjender: Rovfugle, især duehøg, samt mår og katte nær huse. Parapoxy-virus og biltrafik dræber mange.

det bløde væv under barken. Det sker fra sidst i april til sidst i juli. Dominerende træer i god vækst er mest udsatte.

Det primære formål med gnavet er at skaffe føde. Men der kommer også meget gnav når der i et område er mange unge dyr som opræder aggressivt over for hinanden.

Træet forsøger at lukke hullet ved at danne kallusvæv, men træets

Dette kort fra 1998 viser hvordan at det grå egern (grå farve) dominerer i England, og at det presser det røde egern (rød farve) ud mod nord og vest.

værdi er kraftigt forringet. Op til 5% af de skadede træer bliver ringet, så kronen brækker af – eller træet går helt ud. Brud på stammen sker oftest på eg, poppel, skovfyr og rødgran.

Det grå egern går især på tyndbarkede træarter som bøg og ær, men også på eg, kastanje, fyr, lærk og rødgran. Det går især på yngre træer på 20-40 år, samt på større grene i kronen af ældre træer.

Naturnær skov

Der var sidste sommer flere artikler i aviserne om det grå egern. Lektor Jens Emborg fra Landbohøjskolen mente her at plantede skove vil være mere sårbare over for egern end naturnære skove som er mere varierede med hensyn til aldre og træarter.

Der er intet i de engelske rapporter som understøtter denne antagelse. Forestry Commission skriver således at den angriber "planted or naturally regenerated trees aged between 10 and 40 years". Man har også forsøgt at lave en indblanding af "offerarter" som egernet så kunne angribe hårdere – men det reducerer ikke skaden på "højrisikoarter".

Andre former for skader

Det er ikke kun skovtræer der mærker det grå egerns appetit. Det går også løs på dyrkede afgrøder, frugtplantager, haveplanter – især løg og udsået frø – foderbrætter og affaldstønder. De kan gå ind på lofter hvor

de skader stråtag og tagdækninger. Og de kan gnave i telefonledninger og elkabler og dermed forårsage brande.

Det røde egern kan ikke leve side om side med sin grå fætter, bl.a. fordi det grå egern stjæler føde fra det røde egerns depoter. Det røde egern bliver også dræbt af parapoxy-virus, der spredes af det grå egern (som dog ikke selv bliver ramt).

Om få år er det røde egern helt udryddet fra England og Wales – bortset fra enkelte øer. Og det grå egern fortsætter sin fremmarch i Skotland og Irland.

De mange skader på skovtræer har ført til at mange skovejere undlader at dyrke de mest sårbare løvtræer som bøg, ær og eg. Det vil påvirke alle de planter og dyr som hører til disse skovtyper og dermed den biologiske mangfoldighed.

Både det røde og det grå egern æder æg og unger af mange småfugle. Det grå egern menes at være årsagen til en kraftig nedgang i bestanden af kernebidere.

Det grå egern kan spise nødder og frugter når de er umodne og kan derved konkurrere om føden med andre frøædere, bl.a. hasselmus. Det konkurrerer med småfugle om gode redepladser.

Det grå egern æder føde som er egnet for fugle, bl.a. foder som er lagt ud til fasanopdræt.

Også Italien

Det grå egern blev indført til det nordvestlige Italien i 1948. De første tyve år fandtes det kun over 25 km², men i 1999 levede det på 880 km², og nu breder det sig med en fart af 250 km² om året.

Det er nu nået ud i det østlige Piemonte og Po-dalen hvor der er mange løvskove og hasselplantager. I samme område er bestanden af det røde egern reduceret til 1/4.

På et tidspunkt lavede man en intensiv kampagne for at bekæmpe det grå egern - men den måtte indstilles. Dyreværnsfolk lagde sag an mod myndighederne, og medierne omtalte kampagnen som "mord på Chip og Chap".

Bekæmpelse

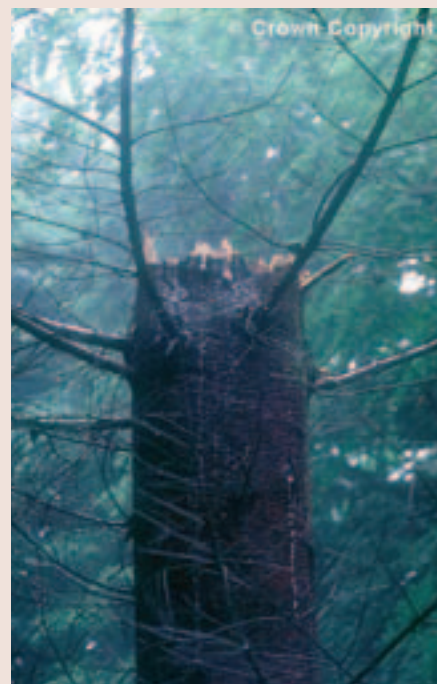
Englænderne erkender at det er ikke praktisk muligt at udrydde det grå egern i områder hvor det er etableret. Derfor forsøger man at reducere bestanden så meget at der kun er få skader – det vil sige en bestand under 5 dyr pr. ha i april-juni.

Bøg er sammen med ær den mest sårbare træart.

Omfattende gnav på eg.

Der er gnavet i toppen af en rødgran, hvorefter toppen er brækket af.

Det er muligt at fange alle dyr inden for et område i løbet af 5 uger. Men det grå egern er meget mobil og vil genindvandre. Selv isolerede skove vil have en ny bestand inden for 3 måneder.

En varig løsning kræver derfor at alle lodsejere i et større område foretager bekæmpelse samtidig. Og det er nok urealistisk.

Det bedste lokkemiddel er at udlægge majs-korn. Man ser tydeligt om der er grå egern i området, fordi de spiser kun kimen af majs – i modsætning til mus der spiser det meste af kornet.

Tre metoder

Der er tre metoder til bekæmpelse, hvoraf den første er den bedste:

1. *Indfangning i klapfælder* og aflivning ved slag med et stumpt redskab. Med den metode kan man fange over 90% af dyrene.

Der er to typer fælder – den ene fanger ét dyr ad gangen, og en multifælde fanger flere dyr. Der kræves 1 fælde pr. 1 ha, hhv. 1 fælde pr. 2 ha. Fælderne bruges i den periode hvor der er begrænset føde – fra midt i marts til sidst i juli.

Fælderne sættes først ud i 5 dage med foder, men uden klap, så dyrene vænnes til at besøge fælden. Derfor aktiveres klappen, og fælden tilses i 5 dage – gerne 2 gange om dagen – og indfangede dyr aflives. Herefter kan

fælden flyttes til et nyt sted.

Har man mange fælder kan de opdeles i to hold som skiftevis sættes ud til tilvænnning, og til indfangning. I så fald kan 1 person passe i alt 30-40 fælder på én gang. Hvis der er tale om multifælder kan 1 person altså fjerne alle dyr i et område på 300-400 ha i løbet af to måneder.

2. *Udlæg af foder med giften Warfarin* som forhindrer blodet i at størkne. Det anvendes i særlige fælder hvor der kun er adgang for det grå egern. Warfarin vil muligvis blive forbudt, og det er ikke tilladt i Danmark.

3. *Bortskydning*, eventuelt i form af klapjagt. Metoden er generelt ineffektiv. Dyrene kan skydes om vinteren, men dermed kan der også nå at indvandre nye inden sæsonen for gnav i april-juni. Der er desuden risiko for at skade eller skræmme andre dyr.

I øjeblikket arbejder man på at udvikle metoder til at gøre det grå egern sterilt.

I områder hvor man ikke satser på vedproduktion – parker og grønne områder – vil man måske vælge ikke at bekæmpe dyret. Men det giver risiko for skader på større grene, som så kan være til fare for forbipasserende.

Grå egern i Danmark?

Det grå egern er etableret i det nordlige Italien, og det forventes at brede

sig ind i de store skove ved foden af Alperne. Om 15 år ventes det at nå Schweiz, og om 30-50 år Frankrig.

Meget tyder på at det grå egern på sigt vil brede sig til store dele af Eurasien. Inden for 50-100 år kan det altså nå Danmark, og alt tyder på at det kan trives herhjemme.

Den mest sandsynlige indvandringsvej er dog ved at det grå egern indføres som kæledyr eller sættes ud i dyreparker. *Og det kan ske nårsomhelst.*

Det er ikke tilladt at sætte dyret ud i naturen – men er man træt af et kæledyr vælger man af og til at sætte det fri. Er dyret i fangenskab vil det før eller siden slippe ud ved et uheld. Der er ingen lovgivning som forhindrer privat dyrehold af det grå egern.

Bekæmpelse i Danmark

Bekæmpelse af det grå egern vil være en særdeles bekostelig affære. Som eksempel skal en skovejendom som Frijsenborg med 5.000 ha skov bruge 12 personer med i alt 500 fælder i 2 måneder. Og året efter skal man på den igen, når det indvandrer fra naboskove som ikke bekæmper.

Ifølge erfaringerne fra England og Italien er der en årrække hvor bestanden af grå egern er lille og hvor det kun spreder sig over små områder. Det er derfor en overskuelig opgave at bekæmpe det i starten.

Til gengæld viser de udenlandske erfaringer også at det er meget svært at fjerne hele bestanden, bl.a. fordi det kræver at alle lodsejere – også haveejere – er med på ideen. Derfor vil en vild bestand af grå egern i Danmark før eller siden vokse sig stor.

Hvis det grå egern skal bekæmpes herhjemme vil det være nødvendigt at informere offentligheden grundigt. Ellers kan man få samme situation som i Italien – at folk synes det er "synd" at bekæmpe de "søde" egern.

Det vil blive en konflikt mellem på den ene side skovbrug og natur, på den anden side almindelige menneskers glæde ved at se dyr tæt på. Det er ikke sikkert at skovbrug og natur vinder den kamp.

Et vigtigt – men ikke tilstrækkeligt – skridt vil være at forbyde indførsel og privat dyrehold af det grå egern.

sf

Kilder:

The Red Squirrel – a cry for protection. Udgivet af The European Squirrel Initiative. Pjece på 8 sider.

Hans Peter Ravn: Det grå egern – en trusel

for dansk skovbrug? Videnblad fra Skov & Landskab, maj 2005, bladnr. 8.9-2.

Controlling Grey Squirrel Damage to Woodlands. Practice Note april 2004. Udgivet af Forestry Commission, 16 tætskrevne sider. www.forestry.gov.uk

Louise Huxley: The Grey Squirrel Review – profile of an invasive alien species. Udgivet af European Squirrel Initiative 2003 sammen med Woodland Heritage. Rapport på 102 sider, ill.

www.forestryresearch.gov.uk/greysquirrels – en hjemmeside for Forestry Commissions forskning.

www.europeansquirrelinitiative.org – en hjemmeside for organisationen The European Squirrel Initiative der arbejder for at beskytte det røde egern.

Fotos af skader: Copyright Forestry Commission. Fotos af egern: The European Squirrel Initiative.

Planter til: Pyntegrønt & juletræer, skov, læ & vildt. Barrods- & dækrodsplanter

Peter Schjøtt's Planteskole
7361 Ejstrupholm

Tlf. 75 77 25 52 - Fax. 75 77 31 34

E-mail: p.s@planteskole.dk

Se fremtidens fordele på www.planteskole.dk

AHWI GRENKNUSERE og RODFRÆSERE

Effektive – også i juletræskulturer

Grenknuser type FM500-2000

- Knusning af skrottræer i spor
- Knusning af enkelte rækker
- Knusning af stubbe i kørespor
- Knusning af hele stykker

Rodfræser type RFL700-2000

- Effektiv ved omlægning til ny kultur eller tilbage til landbrugsjord
- Sønderdeler stubbe op til 30 cm i én arbejdsgang
- Arbejdsdybde op til 30 cm i én arbejdsgang

Begge maskiner fås i forskellige arbejdsbredder og størrelser, og til traktorer med en ydelse fra ca. 100 HK op til 400 HK.

For nærmere oplysninger kontakt:

Wirtgen A/S · Taulov Kirkevej 28 · 7000 Fredericia
Tlf. 75 56 33 22 · Fax 75 56 46 33 · e-mail: wirtgen@wirtgen.dk